

men ja Tanskan julkisessa keskustelussa loka-kuusta 1937 marraskuuhun 1938. Tampere 1977. Tampereen yliopisto, Historiatieteen laitoksen julkaisuja 2.

Ulkopolitiikan historiallinen tutkimus on tähän asti keskittynyt pääasiassa ulkopoliittisen päätöksenteon ja diplomatian selvittämiseen. Rinnalla on alkanut esiintyä tutkimusta myös siitä, miten julkinen sana välittää tietoja ja esittää kannanottoja kansainvälisestä politiikasta ja ulkopoliitikasta. Tämä on ollut luonnollinen seuraus muuttuneesta poliittisen järjestelmän muutoksesta ja ulkopoliittisen kentän laajentumisesta. Tämä ei ole voinut olla heijastumatta myös tutkimukseen.

Esiteltävänä olevassa väitöskirjassa tavoitteet on asetettu vieläkin kunnianhimoisemmin. Tekijä pyrkii selvittämään paitsi sitä, miten kansainvälinen kehitys vaikutti mielipiteenmuodostukseen ja miten mielipide ilmeni, myös sitä, miten julkinen mielipide vaikutti päätöksentekoon. Tämän lisäksi väitöskirjassa on pyritty selvittämään kolmen tutkitun maan turvallisuuspoliittista vuorovaikutusta. Lähteenä on käytetty pääasiassa sanomalehtiä ja virallista asiakirjamateriaalia, josta tärkeimmät ovat valtiopäivien asiakirjat. Tutkimus keskittyy pääasiassa Ruotsiin ja Suomeen.

Selittäjinä on käytetty pääasiassa kansainvälistä kehitystä ja tutkimuksen kohteena olevien lehtien taustatekijöitä. Viimeksi mainittuja ovat esimerkiksi lehtien puoluekanta, omistussuhteet ja toimituskunta. Näistä lehtien taustatekijöistä on laadittu oma lukunsa tutkimuksen alkuun. Sitä, missä määrin nämä tekijät todellisuudessa mielipiteitä selittävät, ei tutkimuksessa kuitenkaan analysoida. Erityisesti olisi odottanut sen selvittämistä kuinka paljon puoluekanta selvittää asenteita. Tämä olisi tosin edellyttänyt useampien lehtien valintaa kustakin puolueesta sekä muunkin puolueateriaalin analyysiä. Käytetyllä materiaalilla ei ilmeisesti tällaiselle yleisemmälle tasolle siirtyminen ollut mahdollista.

Herääkin epäily, että esitetyt lehtien taustatekijät eivät olisi vaatineet näin perusteellista selvittämistä. Niihin olisi riittänyt viittaus silloin, kun ne todella selittivät asenteita. Sen sijaan olisi ollut paikallaan analysoida niitä

laajempia sisäpoliittisia tekijöitä, joita lehtien mielipiteet heijastelevat. Ulkopoliittiset kannanotothan heijastavat usein pikemminkin erilaisia sisäpoliittisia tavoitteita kuin erilaisia näkemyksiä ulkopoliitiikasta. Myös sisäpoliittisten vaikutustekijöiden selvittämäinen olisi edellyttänyt lähdeaineiston laajentamista. Kysymys on jälleen yleistämisen tasosta. Tutkimusta lukiessa kysyy pakostakin, miksi tutkimus on tehty, jos tyydytään vain kyseisten lehtien asenteiden kuvaamiseen pyrkimättä minkäänlaiseen yleistävään selittämiseen. Sisäpoliittisten tekijöiden analysointi olisi ollut mielekästä myös siitä syystä, että tekijä mainitsee niiden selittävän julkista mielipiteenmuodostusta. Eräs mielenkiintoinen ongelma olisi ollut esimerkiksi se, miten asenteet jakautuivat akselilla vasemmista-keskusta-oikeisto. Nykyisellä materiaalilla tähän ei vastausta voitane antaa.

Tekijä ei myöskään perustele sitä, miksi hän on valinnut juuri tämän periodin tutkimuksen kohteeksi. Onko se tapahtunut kansainvälisesti merkittävien tapahtumien perusteella kuten tutkimusongelman esittelyn perusteella päätte-
lisi. Vai tapahtuiko Pohjoismaiden julkisessa mielipiteessä juuri tässä vaiheessa niin merkittäviä muutoksia, että tutkimusajankohta on ollut mielekästä määritellä kuten on tapahtunut?

Yleensäkin kiinnittyy huomio siihen, ettei Kaukiainen ole vienyt selkeästi läpi tutkimuksen alussa esittelemiään ongelmia. Problematiikka hukkuu runsaaseen yksityiskohtaiseen fakta-aineistoon. Myöskään yhteenvedossa ei selkeästi tuoda esiin keskeisiä tutkimustuloksia. Esimerkiksi kysymykseen, miten julkinen mielipide ja päätöksenteko vaikuttivat toisiinsa, ei vastata. Tosin tekijä toteaa tämän kysymyksen valkeasti tutkittavaksi.

Erittäin kiitettävää on ollut Kaukiaisien pyrkimys suorittaa vertaileva tutkimus kolmen pohjoismaan yleisestä mielipiteestä tänä kriisialttiina aikana, joka on tutkimuksen kohteena. Runsaasti mielenkiintoisia tuloksia tästä onkin nyt käytössä. Mutta vielä hedelmällisempää tutkimus olisi ollut, jos tutkimus olisi voitu toteuttaa yleistävämällä tasolla. Keskeinen ongelma olisi tällöin ollut, miten vasemmisto-keskusta-oikeisto mielipidejakautumat ja eri-

laiset turvallisuuspoliittiset ratkaisumallit vastasivat toisiaan eri maissa. Vertaileva tutkimus nimenomaan edellyttäisi yleistävämpää otetta voidakseen antaa mielekästä informaatiota. Nyt hyvinkin mielenkiintoiset tutkimustulokset peittyvät runsaan yksityiskohtaisen tiedon alle.

Kiintoisaa olisi ollut myös Tanskan olosuhteiden ja julkisen mielipiteen perusteellisempi tutkimus. Olivathan Neuvostoliiton naapuri Suomi ja Saksan naapuri Tanska julkisessa sanassa, ainakin osittain, tavallaan analogiset. On ymmärrettävää, että käytännölliset olosuhteet ovat asettaneet rajoituksensa tämän toteuttamiselle.

Tässä on tullut esitetyksi melko paljon kriittikkiä esillä olevasta väitöskirjatutkimuksesta. Muistettava kuitenkin on, että edellä esitetty yleisemmän tason vaatimus olisi todennäköisesti edellyttänyt tutkimuskohteena pidempää ajanjaksoa. Myös lähdepohtaa olisi pitänyt suuresti laajentaa. Tällöin olisi jälleen jouduttu konkreettisten suurten ongelmien eteen. Tällainen tutkimus on kallista ja aikaa vievää. Kokonaisuutena onkin todettava, että Kaukiainen tutkimuksessaan pyrkii kiitettävästi laajentamaan ulkopoliitiikan tutkimuksen näkökulmaa.

Timo Soikkanen